

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІКИ ЕМПАУЕРМЕНТУ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Листопад Олексій Анатолійович

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,*

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Сучасна війна в Україні є не лише масштабним збройним протистоянням, а й потужним викликом для усіх сфер суспільного життя, зокрема системи освіти. Освіта в умовах воєнного стану набуває особливої місії – підготовки нового покоління до життя і діяльності у складних умовах відбудови країни, розвитку демократичних інституцій та інтеграції у європейський освітній і науковий простір. Воєнні події спричинили значні психологічні травми як серед студентської молоді, так і серед педагогічних працівників закладів освіти, що зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до організації освітнього процесу [1].

Результати дослідження підтверджують справедливність твердження, що традиційна модель організації освітнього процесу, зорієнтована переважно на репродуктивне засвоєння знань, виявилася недостатньою в умовах кризових викликів [1]. Післявоєнна Україна потребуватиме фахівців, які володіють розвиненими навичками лідерства, управління проектами, умінням приймати рішення в умовах невизначеності, проявляти ініціативу та критично осмислювати інформацію [2, с. 105]. Саме тому актуальним постає завдання формування освітнього середовища, що здатне не лише забезпечити академічні знання, але й сприяти становленню соціально активної, психологічно стійкої та відповідальної особистості [4, с. 31].

Отже, трансформація освітнього простору в Україні в умовах війни та майбутньої відбудови потребує принципово нових підходів до формування змісту й методів організації освітнього процесу, актуалізують необхідність переосмислення традиційних освітніх моделей, що не забезпечують достатнього рівня підготовки молоді до життя в умовах невизначеності, соціальної нестабільності та швидких змін [3, с. 24]. У цьому контексті особливого значення набуває

педагогіка емпваерменту (empowerment pedagogy), спрямована на розвиток критичного мислення, автономності, лідерських якостей та соціальної відповідальності, які є визначальними для подолання наслідків війни та формування активної громадянської позиції.

Педагогіка емпваерменту є інноваційним напрямом сучасної педагогічної думки, який поєднує ідеї критичної педагогіки, соціального конструктивізму та концепції освіти як інструменту суспільних змін, теоретичне підґрунтя педагогіки емпваерменту закладене в працях П. Фрейре, який розглядав освіту як процес визволення від пригноблення та формування здатності людини до активної участі у суспільному житті. Доведено, що в основі емпваермент-педагогіки лежить переконання, що знання не можуть бути передані у готовій формі, вони повинні здобуватися у процесі критичного діалогу, спільної діяльності та рефлексії [5].

Переконливим є погляд знаних авторитетів (Г. Жиру, І. Зязюн, В. Луговий, Л. Лук'янова, П. МакЛарен, Д. Мезіроу, Н. Ничкало, С. Сисоева, Д. Трігвелл, П. Фрейре, І. Шор, Н. Яременко та ін.), що методологічно педагогіка емпваерменту ґрунтується на таких положеннях: навчання вибудовується як рівноправний процес взаємодії між викладачем і студентом, де обидві сторони є суб'єктами пізнання; формування вмінь аналізувати соціальні, політичні та культурні процеси, розпізнавати маніпуляції та протидіяти деструктивним впливам; акцент на вихованні активної громадянської позиції, здатності до колективної дії та захисту демократичних цінностей; розвиток у здобувачів освіти здатності брати на себе відповідальність, ініціювати зміни та впливати на соціальне середовище; створення освітнього середовища, де враховуються індивідуальні потреби, життєвий досвід і культурна різноманітність учасників освітнього процесу.

Результати дослідження підтверджують справедливості твердження, що у практичному вимірі педагогіка емпваерменту поєднує навчання з реальними життєвими проблемами, стимулюючи студентів до пошуку рішень, участі у суспільних ініціативах, реалізації проєктів та волонтерської діяльності, що забезпечує не лише розвиток професійних компетентностей, але й становлення громадянських чеснот, необхідних для відновлення й демократизації України в післявоєнний період. Застосування принципів педагогіки емпваерменту в українському освітньому середовищі набуває особливої актуальності у період воєнного стану та майбутньої післявоєнної відбудови. Такий підхід сприяє переходу здобувачів освіти від позиції пасивного об'єкта зовнішніх обставин до ролі активного суб'єкта власного життя і суспільного розвитку. Емпваермент-педагогіка допомагає студентам подолати відчуття безсилля, сформоване війною, розвиваючи у них

здатність до адаптації, самоорганізації, ініціативності та соціальної взаємодії [5].

Здійснене соціологічне дослідження серед викладачів університетів Південного регіону України (Одеська, Миколаївська області) у 2024–2025 роках виявило комплекс проблем і викликів, пов'язаних із впровадженням педагогіки емпauerменту в умовах воєнного стану. Результати опитування 212 респондентів та серії напівструктурованих інтерв'ю показали, що ключовою проблемою є травматичний досвід студентів і викладачів, який суттєво впливає на якість освітнього процесу. Понад три чверті опитаних (78,5%) наголосили на необхідності системної інтеграції психологічної підтримки у навчання, підкреслюючи, що успішність здобувачів освіти значною мірою залежить від рівня їхньої психологічної стабільності.

Здійснене дослідження засвідчило, що важливим викликом виявилося також забезпечення безпечного освітнього середовища: 65,7% респондентів зазначили, що навчання неможливе без гарантування фізичної та емоційної безпеки, яка передбачає наявність укриттів, стабільний доступ до електроенергії та інтернету. Водночас понад половина викладачів (54,3%) підкреслили, що традиційна модель вітчизняної освіти часто стримує розвиток самостійності та критичного мислення студентів, що суперечить принципам емпauerменту. Досить поширеним виявилось і відчуття бюрократичного тиску: 49,4% респондентів вважають, що надмірна зарегульованість та складнощі децентралізації освітнього процесу істотно ускладнюють упровадження інноваційних практик.

В ході соціологічного дослідження з'ясовано, що ще одним значним чинником стала нестача матеріальних і фінансових ресурсів: 72,8% викладачів вказали на руйнування освітньої інфраструктури, відсутність належного фінансування та відтік науково-педагогічних кадрів за межі регіону й країни. Найбільш актуальним завданням, на думку переважної більшості учасників дослідження (81,8%), є цифровізація та вдосконалення дистанційного навчання, яке потребує розвитку цифрових компетентностей викладачів і студентів та адаптації освітнього процесу до умов війни. Отримані результати свідчать, що впровадження педагогіки емпauerменту в університетах України потребує подолання не лише психологічних і соціальних бар'єрів, а й інституційних та матеріально-технічних обмежень. Подальший розвиток цього підходу можливий лише за умови поєднання державної політики підтримки освіти, внутрішньої інституційної модернізації університетів та міжсекторальної співпраці у сфері освіти, психології та соціальної роботи.

Проведене дослідження дало можливість сформулювати висновок, що педагогіка емплауерменту може стати одним із ключових інструментів трансформації української вищої освіти у воєнний та післявоєнний період. Її впровадження вимагає системних змін: від перегляду навчальних програм до створення нових механізмів підтримки студентів та викладачів. Університети, які зможуть поєднати академічні знання з розвитком соціальної відповідальності, стануть драйверами відбудови України. Педагогіка емплауерменту – це не просто інноваційний підхід, а необхідність для української вищої освіти у воєнний та післявоєнний період. Вона дає студентам інструменти для подолання кризи, відбудови країни та створення справедливого суспільства. Без її впровадження ризик відставання освіти від реальних потреб суспільства лише зростатиме. Тому дослідження та реалізація цього підходу є пріоритетним завданням для університетів, освітніх експертів та державної політики.

Література:

1. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / В. Г. Кремень, В. І. Луговий, П. Ю. Саух, І. І. Драч, О. М. Слюсаренко, Ю. А. Скиба, О. В. Жабенко, С. А. Калашнікова, Ж. В. Таланова, О. М. Петрос, О. Ю. Оржель, І. Ю. Регейло, М. В. Набок; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2023>
2. Листопад О., Мардарова І., Листопад Н. Педагогічна підтримка сталого професійно-творчого саморозвитку майбутніх педагогів. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*, 2025. № 1 (8), С. 105–111. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-12>
3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Особливості застосування мультимедійних технологій в процесі формування цифрової культури здобувачів вищої і фахової передвищої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2024. Вип. 4 (56). С. 24–33. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-24-33>
4. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Педагогічний супровід професійного становлення майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 2022, Вип. 3 (50) 1 частина С. 31–42. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-31-42>

5. Яременко Н., Коломієць Н. Емпауермент-педагогіка як модель гармонізації психокультурних складових архетипу «риер» крізь призму стратегії сталого розвитку. *Публічне урядування*, 2019. № 3 (18). С. 501–509. DOI: <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-18-3-501-509>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-25>

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ПРИНЦИПІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВІД ЗАПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Львова Єлизавета Олегівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін інституту права та
безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

З початком повномасштабної збройної агресії рф на територію України методологічне підґрунтя методики викладання правових дисциплін зазнало значних змін. Уряд рекомендував закладам освіти застосувати гнучкий підхід до організації освітнього процесу та у закладах освіти організувати освітній процес за дистанційною або змішаною формами навчання (за погодженням з військово-цивільними адміністраціями). А з метою забезпечення постійності освітнього Законом України «Про освіту» у ст. 1 було окреслено, що індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти – це «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем освіти форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [1].

Отже, вивчення нормативної навчальної дисципліни «Конституційне право» потребувало нового формату обговорення широкого спектру питань та презентації навчального матеріалу з урахуванням студенто-орієнтованого підходу в умовах невизначеності. Також під час застосування новітніх технологій дистанційного навчання з'явилась інноваційна методологічна система навчання майбутніх правників з використанням новітніх засобів інформаційних технологій під час війни.